

शासन स्तरावर दाखल करण्यात येणाऱ्या
अपील व पुनरीक्षण / पुनर्विलोकन अर्ज
यानुषंगाने तातडीच्या तसेच स्थगिती
अर्जा संदर्भात अनुसरावयाच्या कार्यपद्धती
बाबत मार्गदर्शनात्मक दिशानिर्देश

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: जमीन-२०१९/प्र.क्र.१७९/ज-१ अ

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक :- १३ सप्टेंबर, २०१९.

संदर्भ : १) शासन निर्णय क्रमांक: एस-३०/२०१५/प्र.क्र.२९९ /ज-१, दिनांक १७ डिसेंबर, २०१५

प्रस्तावना

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ आणि राज्यात अस्तित्वात असलेल्या अन्य जमीन विषयक कायद्यांतर्गत जमीन विषयक वादविवादांच्या अनुषंगाने संबंधित अर्जदारांकडून वेळोवेळी अपिले किंवा पुनरीक्षण/पुनर्विलोकन अर्ज राज्य शासनाकडे दाखल करण्यात येतात. सदर अपील/अर्ज अर्ध-न्यायिक प्रकरणे म्हणून हाताळण्यात येतात. या अनुषंगिक तरतूदी महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मधील प्रकरण-१२, प्रकरण-१३ तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल (महसूली अधिकाऱ्यांची कार्यपद्धती) नियम, १९६७ तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल (अपिले, पुनरीक्षण व पुनर्विलोकन) नियम, १९६७ यामध्ये अंतर्भूत करण्यात आलेल्या आहेत.

शासन स्तरावर दाखल करण्यात येणारी अपील किंवा पुनरीक्षण /पुनर्विलोकन अर्ज या विषयी अर्ध-न्यायिक स्वरूपाची प्रकरणे सद्यःस्थितीत खालील **तीन सक्षम प्राधिकारी** यांच्याकडे चालतात:-

(१) मा.मंत्री (महसूल)

(२) मा.राज्यमंत्री (महसूल)

(३) प्रधान सचिव तथा वि.का.अ.(अ.व रि.)

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ आणि अन्य जमीन विषयक कायद्यांतर्गत वेळोवेळी जमीन विषयक वादविवादांच्या अनुषंगाने संबंधित व्यक्ती अथवा त्यांच्या प्राधिकृत प्रतिनिधींकडून राज्य शासनाकडे अपील किंवा पुनरीक्षण/पुनर्विलोकन अर्ज दाखल करण्यात येतात. अशी प्रकरणे

उक्त नमूद तीन सक्षम प्राधिकारी यांच्या कडून विषय वाटपानुसार अथवा स्थायी आदेशान्वये नेमून दिल्यानुसार तत्संबंधीत दाखल प्रकरणे सुनावणीस घेण्यात येतात. यासंदर्भात मा. मुंबई उच्च न्यायालय येथे दाखल रिट याचिका क्र. ७५०४/२०१५ मधील सिव्हील अर्ज क्र. २०४१/२०१८, रिट याचिका (स्टॅम्प) क्र. ११२५३/२०१७, रिट याचिका (स्टॅम्प) क्र. ११२५४/२०१७ च्या अनुषंगाने मा. उच्च न्यायालयाने दिनांक ५/१२/२०१८ रोजी सविस्तर आदेश पारित केलेले आहेत.

मा. उच्च न्यायालयाच्या उक्त नमूद आदेशास अनुलक्षून शासन स्तरावर विविध जमीन विषयक कायद्यांतर्गत अर्ध-न्यायिक कामकाज हाताळताना तातडीच्या प्रकरणांबाबत अथवा स्थगिती अर्जासंदर्भात, तातडीचे कारण नमूद करून असे प्रकरण त्वरेने सुनावणीस घेण्याबाबत तसेच सक्षम प्राधिकारी यांनी पारित केलेले आदेश पक्षकारास बजावण्याच्या संदर्भात अनुसरावयाच्या कार्यपद्धती बाबत लेखी सुचना किंवा आदेश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ आणि अन्य जमीन विषयक कायद्यांतर्गत वेळोवेळी जमीन विषयक वादविवादांच्या अनुषंगाने संबंधित व्यक्ती अथवा त्यांच्या प्राधिकृत प्रतिनिधींकडून राज्य शासनाच्या स्तरावरील (१) मा.मंत्री (महसूल), (२) मा.राज्यमंत्री (महसूल), (३) प्रधान सचिव तथा वि.का.अ. (अ.व रि.) या तिन्ही सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे त्यांना नेमून दिलेल्या विषयाबाबत अर्ध-न्यायिक स्वरूपाची अपील किंवा पुनरीक्षण/पुनर्विलोकन अर्ज दाखल करण्यात येतात. या तिन्ही सक्षम प्राधिकारी यांस नेमून दिलेल्या विषयानुषंगाने शासन स्तरावर दाखल प्रकरणांपैकी वादी अथवा प्रतिवादी यांनी त्यांचे दाखल प्रकरण तातडीने सुनावणीस घेण्यासंदर्भात **रितसर विनंती अर्ज** सादर केल्यास, असे तातडीबाबतचे अर्ज सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी सुनावणीद्वारे ऐकून घेऊन प्रकरण परतवे गुणवत्तेवर निर्णित करणे आवश्यक आहे.

तथापि, शासन स्तरावर दाखल अर्ध-न्यायिक प्रकरणांपैकी वादी अथवा प्रतिवादी यांना त्यांचे दाखल प्रकरण तातडीने सुनावणीस घेण्यासंदर्भात उक्त नमूद तिन्ही सक्षम प्राधिकारी यांपैकी संबंधित सक्षम प्राधिकाऱ्यांस विनंती करावयाची असल्यास, त्याबाबतचा विनंती अर्ज दाखल करून घेण्यासंदर्भात, तसेच सदर बाब सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या समोर सादर करण्यासाठी सुनावणीचा दिनांक व वेळ संबंधित अर्जदार यांना कळविण्याच्या संदर्भात **उक्त नमूद तिन्ही सक्षम प्राधिकारी** यांच्या कार्यालयात अनुसरावयाच्या **कार्यपद्धती विषयी सुस्पष्ट आदेश** असण्याची आवश्यकता आहे. त्यानुषंगाने, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मधील कलम १३ (७) मधील तरतूदीनुसार

शासनास प्राप्त अधिकारात पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शनात्मक दिशानिर्देश या शासन निर्णयाद्वारे देण्यात येत आहेत:-

(१) शासन स्तरावर दाखल असलेल्या अर्धन्यायिक प्रकरणांबाबत वादी किंवा प्रतीवादी यांच्याकडून तातडीने सुनावणी होण्याकरीता प्राप्त होणारे **तातडीचे अर्ज** उक्त नमूद तिन्ही सक्षम प्राधिकारी यांच्या मंत्रालयातील कार्यालयात **दर मंगळवारी दुपारी ३.०० ते ५.००** वाजे पर्यंत स्विकारण्यात यावेत आणि संबंधित सक्षम प्राधिकारी यांच्या समोर **तातडीच्या अर्जाची** सुनावणी नेमकी कोणत्या दिवशी किती वाजता घेण्यात येईल तो दिनांक व वेळ संबंधित अर्जदार अथवा त्यांचे प्राधिकृत प्रतिनिधी यांना अवगत करण्यात यावे.

(अ) मा.मंत्री (महसूल) यांच्या कार्यालयातील विशेष कार्य अधिकारी अथवा मा.मंत्री (महसूल) नियुक्त करतील असा नामनिर्देशित अधिकारी.

(ब) मा.राज्यमंत्री (महसूल) यांच्या कार्यालयातील विशेष कार्य अधिकारी अथवा मा.राज्यमंत्री (महसूल) नियुक्त करतील असा नामनिर्देशित अधिकारी.

(क) प्रधान सचिव तथा वि.का.अ.(अ.व रि.) यांच्या कार्यालयातील कक्ष अधिकारी/अवर सचिव अथवा प्रधान सचिव तथा वि.का.अ.(अ.व रि.) नियुक्त करतील असा नामनिर्देशित अधिकारी.

(२) महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ आणि अन्य जमीन विषयक कायद्यांतर्गत वेळोवेळी जमीन विषयक वादविवादांच्या अनुषंगाने दाखल प्रकरणांबाबत संबंधित व्यक्ती अथवा त्यांच्या प्राधिकृत प्रतिनिधींकडून **तातडीचे अर्ज दाखल करून घेण्यासाठी /स्वीकारण्यासाठी** संबंधित सक्षम प्राधिकारी यांच्या कार्यालयात वरील परि. ०१ मध्ये नमूद केल्या प्रमाणे **स्वतंत्र व्यवस्था** निर्माण करण्यात यावी. तसेच, तदनुषंगिक कार्यवाहीवर संनियंत्रण करण्याची जबाबदारी त्या कार्यालयात या प्रयोजनार्थ नामनिर्देशित राजपत्रित अधिकाऱ्यावर सोपविण्यात यावी.

(३) वादी किंवा प्रतिवादी यांनी अशा स्वरूपाचे **तातडीचे अर्ज** दाखल करण्यापुर्वी, त्या प्रकरणातील सर्व संबंधित वादी किंवा प्रतिवादी यांना सदर तातडी अर्जाच्या प्रतीसह याविषयीची आगाऊ सुचना देवून त्याची पोच तातडीच्या अर्जासोबत सादर करणे अनिवार्य राहील.

- (४) संबंधित अर्जदार यांनी तातडीच्या अर्जासोबत सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे दाखल केलेल्या मुळ अपील किंवा पुनरीक्षण /पुनर्विलोकन अर्ज दाखल केल्याच्या पुराव्याची प्रत जोडणे अनिवार्य राहिल.
- (५) वरीलप्रमाणे तातडीचे अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर अशा अर्जाची नोंद घेण्यासाठी सक्षम प्राधिकारी यांच्या कार्यालयात, महसूल विषयक सर्व कायद्यांच्या अनुषंगाने प्रत्येक कायदेनिहाय स्वतंत्र “विशेष नोंदवही” ठेवण्यात यावी.
- (६) तातडीचा विनंती अर्ज दाखल केल्यानंतर त्याप्रकरणी, अर्जदाराने अशा विनंती अर्जान्वये लेखी नमूद केलेल्या तातडीच्या कारणांची गुणवत्ता जाणून घेण्याकरीता सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी या प्रयोजनार्थ नामनिर्देशीत केलेल्या अधिकारी यांनी सक्षम प्राधिकारी यांच्याशी विचारविनियम करून सत्वर सुनावणीचे आयोजन करावे.
- (७) तातडीच्या अर्जावर सुनावणी पूर्ण होवून, अशा तातडीच्या अर्जावर सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडून गुणवत्तेवर आदेश पारित करण्यात येतील. तदनंतर, सदर आदेश सर्व संबंधितांना नोंदणीकृत डाकेने अथवा संबंधितांनी त्यांचा ई-मेल आयडी उपलब्ध करून दिलेला असल्यास, ई-मेल संदेशाद्वारे पाठविण्यात यावेत. तसेच, शासनाच्या <http://eqjcourts.gov.in> या संकेतस्थळावर देखील प्रसिध्द करण्यात यावेत.
- (८) सक्षम प्राधिकारी यांनी तातडीचे विनंती अर्ज मान्य केल्यास संबंधित प्रकरणी सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे मुळ दाखल प्रकरणाबाबत सत्वर सुनावणीचे आयोजन करण्यात यावे. तसेच, सुनावणी संबंधी नोटीस पाठविणे व तदनुषंगिक पुढील कार्यवाही संदर्भाधीन क्र. १ येथे नमूद शासन निर्णय दि. १७/१२/२०१५ अन्वये दिलेल्या आणि शासन स्तरावरील सक्षम प्राधिकारी यांना लागू असलेल्या निर्देशानुसार करण्यात यावी. सदर नोटीस अर्जदार यांनी उपलब्ध करून दिलेल्या ई-मेल आयडी वर पाठविण्यात यावी. तसेच, शक्य असल्यास त्यांनी उपलब्ध करून दिलेल्या भ्रमणध्वनीवर लघु संदेश (एस.एम.एस.) पाठविण्यात यावेत.
- (९) वरील प्रमाणे सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे संबंधित अर्जदाराच्या दाखल मुळ अर्जावर देखील सुनावणी अंती गुणवत्तेवर आदेश पारित करण्यात यावेत. अशा प्रकारे आदेश पारित करण्यापूर्वी अथवा असे प्रकरण आदेशाकरीता बंद करण्यासमयी आदेशाची समज संबंधित पक्षकार यांना देण्यात येवून, आदेशाची उद्-घोषणा करण्याचा दिनांक निश्चित करून

(Pronouncement of Judgment) तो संबंधित पक्षकार यांना विहित मार्गाने कळविण्यात यावा.

(१०) आदेशाची उद् घोषणा करण्यात आल्यानंतर, त्यानुसार सक्षम प्राधिकारी यांनी पारित केलेल्या आदेशाच्या प्रती सर्व संबंधितांना नोंदणीकृत डाकेने अथवा संबंधितांनी त्यांचा ई-मेल आयडी उपलब्ध करून दिलेले असल्यास, ई-मेल संदेशाद्वारे पाठविण्यात यावेत. तसेच, शासनाच्या <http://eqjcourts.gov.in> या संकेतस्थळावर देखील प्रसिध्द करण्यात यावेत.

(११) सक्षम प्राधिका-यांने तातडीचे विनंती अर्ज अमान्य केल्यास संबंधित प्रकरणी सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे मुळ दाखल प्रकरणाबाबत संदर्भाधीन क्र. १ येथे नमूद शासन निर्णय दि. १७/१२/२०१५ अन्वये दिलेल्या निर्देशानुसार सुनावणीचे आयोजन करण्यात यावे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१९०९१३१२४७०८१८१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(रमेश चव्हाण)

सह सचिव, महसूल व वन विभाग

प्रत,

- १) मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ३) मा.मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ४) मा.राज्यमंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ५) मा.मुख्य सचिव, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ६) प्रधान सचिव (महसूल) यांचे वि.का.अ./स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) प्रधान सचिव, विधानमंडळ सचिवालय यांचे स्वीय सहायक, विधानभवन, मुंबई.
- ८) प्रधान सचिव (अपिल व रिव्हीजन्स), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

- ९) सर्व विभागीय आयुक्त,
- १०) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमी अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ११) सर्व जिल्हाधिकारी / अपर जिल्हाधिकारी,
- १२) सर्व उपविभागीय अधिकारी/ तहसिलदार,
- १३) महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा, महाराष्ट्र राज्य,(१) मुंबई.
- १४) महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा, महाराष्ट्र राज्य,(२) नागपूर
- १५) उप सचिव(ज-१अ), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १६) “ज” समूहातील सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १७) माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई-३२
- १८) निवडनस्ती (कार्यासन ज-१अ)
